

важно присутність саме "тюркського Орієнту" на тлі характерної для "пограниччя" "амбівалентності". А звідси – й гіпотетично проблемного при перенесенні в контексти, що наближуються до модерних, того свідомісного "нерозчленованого злиття усього з усім", що виводить ігрові компоненти культурного процесу за адекватні їм межі й вносить проблемність в чіткість кристалізації ціннісних характеристик культури.

В окресленому контексті може постати й інше питання, – відбитки культурних контактувань якого "векторного спрямування" частіше входили в "простір власного" в подальшій історичній перспективі? Або ж – при усвідомленні "власного" яке саме "векторне спрямування" відчувалося чіткіше?

Отже, на тлі різновекторних впливів саме в добу, про яку йдеться, український культурний простір постає "специфічно структурованим". Це породжує сумніви щодо його системності й спонукає міркувати над гіпотетичною напруженою суперечливістю загального свідомісного контексту доби: як в плані ціннісних орієнтацій, так і пов'язаного з цим бачення попередньої традиції й відчуття "власного", що є суттєвим для специфіки майбутніх націоконсолідаційних процесів. Сферою, де "маркери" окреслених векторних спрямувань у взаєминах з "Іншим" постають максимально "дифузійно", стає "третя культура", "другий фольклор" ("popular culture"). Це є природним моментом. Але з іншого боку – йдеться про доволі специфічний "межовий" шар (продуктивний творчо, цікавий для аналітичного дослідження й доволі суперечливий щодо ціннісних аспектів на тлі культурного поля в цілому), ситуацію, коли (знову ж таки гіпотетично) характеристики такої "відкритої зони", подекуди з рисами архаїзуючої амбівалентності, ширяться на весь культурний простір. Надто – через "народне бачення" етосу суспільної групи (мається на увазі козацтво), що є репрезентантом суттєвих спільнотних прагнень.

Початкова ідея мала на меті певну часткову систематизацію міркувань з приводу конкретної якості українського культурного процесу, гіпотетично "заданої" особливостями становлення й "геополітичними чинниками", спробу інтерпретації окремих фактів й історичних обставин з погляду закономірностей українського культурогенезу в певному теоретичному наближенні. Опосередкованим стимулом була й потреба зрозуміти свідомісне тло численних "українських внесень" в інші культурні середовища, коли національний творчий потенціал реалізовувався на чужому ґрунті. Зрештою, існування "на межі світів" не могло не сформувати певних специфічних характеристик національної культури та самосвідомості. З іншого боку, сприйняття досвіду "різних світів" мало формувати багатомірність й виразність культурного простору, а разом з тим – певні характеристики (як окреслена "відкритість"), що, при всій своїй продуктивності, потребували й загальної системності українського культурного поля, включаючи й "етнозбережні" усталені компоненти. Поруч із відкритістю до взаємодії (а можливо багато в чому разом з нею) в контексті інтенсивних взаємин з необхідністю формувались певні етнозбережні чинники, предметний аналіз яких поза межами нашого розгляду. Зауважмо лише, що розуміння механізмів їх формування передбачає й усвідомлення специфіки заявленого нами моменту – типології взаємодії українського культурного світу з "Іншим".

... Діалог культур є органічним способом їх існування. На сьогодні Україна постає як повноправний його суб'єкт багато в чому тою мірою, в якій усвідомлює власне "Я" в усій своєрідності національного культурного досвіду, включаючи й історичні особливості "взаємодій" та "відкритості" на тлі "нелінійності" культурного світу в усій його багатомірності та можливій парадоксальності.

¹Кримський С.Б. Архетипи української культури. // Феномен української культури: методологічні засади осмислення. – К., 1996. – С. 93; ² // Багно В.Е. Полярність в культурі. – СПб., 1996. – С. 419–420. Культурологія ХХ век: Енциклопедія. – СПб., 1998. – С. 213; ³ // Дашкевич Я. Україна на межі між Сходом і Заходом (XIV – XVIII ст.) // Записки НТШ: Праці історико-філософської секції. – Т. ССХХІІ. – С. 44. Шевченко І. Україна між Сходом і Заходом: Нариси з історії культури до початку XVIII століття. – Л., 2001; Яковенко Н. "Україна між Сходом і Заходом": проєкція однієї ідеї // Паралельний світ: дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI–XVII ст. – К., 2002. – С. 333–365; ⁴Капелер А. Україна між Сходом і Заходом. // Схід-Захід: Історико-культурологічний зб. – Х., 1999. – Вип. 2. – С. 8; ⁵Шевченко І. Знач. праця. – С. 7; ⁶Яковенко Н. Знач. праця. – С. 364–365; ⁷Там само. – С. 364–365; ⁸Зелінський О. Духовна генеза першого українського Відродження // Європейське Відродження та українська література XIV–XVIII ст. – К., 1993. – С. 298; ⁹Грабович Г. До ідеології ренесансу в українській літературі: "Вірш на жалосний погреб зацного рыцера Петра Конашевича Сагайдачного" Касіяна Саковича // Україна XVII ст. між Заходом та Сходом Європи: Мат. Іукр.-Італ. симпозиуму 13–16 вер. 1994 р. – К., Венеція, 1996. – С. 296; ¹⁰Дашкевич Я. Знач. праця. – С. 44; ¹¹ // Шерех Ю. Москва, Маросейка // Пороги і запоріжжя: Література. Мистецтво. Ідеологія: У 3 т. – Х., 1998. – Т. 1. – С. 42–48; ¹²Дашкевич Я. Знач. праця. – С. 45; ¹³ // Франко І.Я. До історії українського вертепу. Збір. тв.: У 50 т. Літ.-крит. праці (1905–1906). – К., 1982. – Т. 36. – С. 170–175; Киселів А.Г. Украинский вертеп. – Чернігов, 1915; ¹⁴Франко І. Знач. праця. – С. 174; ¹⁵Кузьмичевский П. (Драгоманов М.) Турецкие анекдоты в украинской народной словесности // Киевская старина. – 1886. – Т. 14. – № 2. – С. 209–238; № 3. – С. 445–446; ¹⁶Блок М. Феодальне суспільство. – К., 2002. – С. 441; ¹⁷Іналджик Г. Османська імперія: класична доба 1300–1600. – К., 1998. – С. 202; ¹⁸Берк П. Популярна культура в ранньомодерній Європі. – К., 2001. – С. 61.

Надійшла до редколегії 18.02.02

Н.Лобко, асп.

ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДАННЯ РОДОВУДУ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕТРИЧНИХ КНИГ (методика дослідження)

Розкривається методика генеалогічного дослідження за допомогою метричних книг.

The methods of genesis researches in composed at the article.

Основним завданням генеалогічного дослідження є виявлення представників досліджуваного роду і з'ясування родинних зв'язків між ними. Після реконструкції родинного дерева дослідник на основі допоміжних генеалогічних джерел може спробувати простежити долю окремих представників роду і відновити історію роду. Вирішення цих завдань залежить від кількості та якості генеалогічних джерел, які будуть у розпорядженні дослідника. Генеалогічні джерела можна поділити на:

а) саме генеалогічні – вже готові генеалогічні схеми та розписи, які стосуються дворянства, рідше духовенства та інших станів; б) джерела, що містять генеалогічну інформацію, їх, в свою чергу, можна поділити на основні – метричні книги церков, ревізські реєстри, сповідні відомості, формулярні списки, клірові відомості, матеріали перепису і таке інше та допоміжні – матеріали рекрутських присутствій, судові справи, шлюбні обшуки та інші.

Кількість та якість генеалогічних джерел впливає на термін генеалогічного дослідження. Найбільш достовірну інформацію про людину містять метричні книги церков, адже в них фіксувалося дати народження, смерті, одруження особи, а та-

кож місце народження, прізвище та суспільний стан її батьків, вік і причина смерті, головні відомості про нареченого і наречену. Тому аналіз метричних книг є основою генеалогічного дослідження.

Більш тривалим може бути дослідження родоводу людини, чий предки жили в місті або в селі з великою кількістю населення. Як правило, тут завжди було декілька церков, а отже потрібно переглянути метричні книги інших церков. На термін генеалогічного дослідження також впливає якість ведення метричних книг церков. Не всі священики гарно, розбірливо і охайно вели записи в метричних книгах та в сповідних відомостях. Тому слід враховувати, що в архівах можуть знаходитися на зберіганні два примірники метричних книг. За встановленими правилами, метричні книги велися в двох примірниках: один надсилався на зберігання до архіву відповідної Духовної консисторії (установа з церковно-адміністративними й судовими функціями, що підлягала єпархіальному архієреєві), другий примірник – залишався в церкві. Територіальні кордони єпархій, як правило, збігалися з губерньським і обласними. Всі губернії поділялися на благочиніє (райони), а ті, в свою чергу, на приходи. Ті примірники, що відсилалися до архіву консисторії, заповнювалися охайніше, записи в них зроблені розбірливим почерком. Цей консисторський примірник містить метричні записи про народження, шлюб та смерть за один рік з усіх парафій одного повіту чи міста і досягає іноді більше 1000 аркушів. Примірник, який зберігався в церкві, мав іншу структуру. Він складався з метричних записів тільки однієї парафії за декілька років. Обсяг такої метричної книги найчастіше становить до 300 аркушів. Важко сказати, яким примірником краще користуватися. Проте варто враховувати, парафійські примірники є носіями найбільш достовірної інформації.

Для роботи з метричними книгами церков досліднику потрібні знання з палеографії, адже багато архівних документів, що містять генеалогічну інформацію, написані скорописом або почерком XVIII–XIX ст.

Термін виконання генеалогічного дослідження також залежить від кількості дослідників, залучених до генеалогічного дослідження. Відповідно і кількість дослідників залежить від кількості документів, які потрібно дослідити і терміну, за який необхідно виконати генеалогічний запит. Загалом генеалогічне дослідження можна розбити на декілька етапів: Збір відомої первинної інформації про представників роду, що буде досліджуватися. Вивчення кола джерел, які можна долучити до генеалогічного дослідження (наявність ревізьких казок, метричних книг, сповідних відомостей). Складання родоводу на основі даних, виявлених при дослідженні метричних книг церков.

Вивчення допоміжних генеалогічних джерел.

Генеалогічне дослідження розпочинаємо зі збору відомої первинної інформації про представників роду, що буде досліджуватися. Джерелом цієї інформації можуть слугувати спогади живих представників роду – бабусі, дідуся, батька, матері, інших родичів (можливо і сусідів). За їх допомогою з'ясовуються: імена, прізвища живих і померлих родичів; їх дати народження, шлюбів, смерті; місце проживання (якщо переїжджали – то звідки, куди і коли); бажано знати, до якого церковного приходу відносилось село, приходжанами якої церкви були представники роду.

Взагалі для початку генеалогічного дослідження достатньо й однієї дати народження або одруження хоча б одного предка. Але слід враховувати, що не всі

метричні книги збереглися. Тому потрібно зібрати якомога більше інформації і про інших представників роду.

Тривалість першого етапу залежить від повноти і достовірності первинної інформації про представників досліджуваного роду. Чим детальнішою і точною буде надана інформація, тим швидше можна буде перейти до наступного етапу дослідження.

Наступний етап розпочинається з виявлення документів у архівах. Ознайомившись із описами фонду Духовного правління, робимо висновки про наявність в архіві таких джерел: метричні книги, ревізькі казки, сповідні відомості по тому населеному пункті, де жив досліджуваний рід. Отримана інформація може бути занесена в таблицю. Якщо в населеному пункті було декілька церков, то такі таблиці складаються на кожну церкву.

Заповнення таких таблиць дасть можливість: окреслити період дослідження; визначити період, який не можна дослідити через відсутність метричних книг, ревізьких казок, сповідних відомостей; оцінити обсяг роботи і визначити скільки часу потрібно для пошукової роботи.

Родоводи поділяють на висхідні та низхідні. У висхідних родоводах дослідження розпочинають із тієї особи, предки якої будуть досліджуватися. Потім вже йдуть висхідними сходами або колінами, тобто до батька, діда, прадіда тощо. Коли зібрано достатньо відомостей і з'ясовані найдавніші предки даної особи, переходять до родоводу низхідного, який складається за принципом від спільного родоначальника до його нащадків. Основою генеалогічного дослідження є збір і систематизація генеалогічних відомостей, що були здобуті при перегляді основних генеалогічних джерел.

Спосіб складання родоводу залежить від того, які є наявно документи, що містять генеалогічну інформацію. Розглянемо складання родоводу за допомогою метричних книг церков.

Метричні книги церков – це книги для записів відомостей про народження, одруження, смерть людей. Вони заповнювалися тим священиком, який хрестив, вінчав, відспівував прихожан свого храму. Метричні книги були запроваджені на всій території Російської імперії з 1722 р. А оскільки Україна була підпорядкована Московському патріархату з кінця XVII ст., то й на українські землі поширилося загальноросійське нововведення. Незважаючи на те, що форма заповнення метричних книг часто змінювалася, складалися вони з трьох частин і містили такі відомості: 1) Про народження – дата народження і хрещення, ім'я та прізвище дитини, ім'я, прізвище, по батькові батьків дитини, їх місце проживання, соціальний стан, віросповідання батьків, законність народження, іноді вказувалося заняття батьків та їх національність. В окрему колонку заносилася інформація про хрещених батьків – ім'я прізвище, по батькові, їх місце проживання, соціальна приналежність. 2) Про одруження – дата вінчання, ім'я, прізвище, по батькові, місце проживання, віросповідання нареченого та нареченої, в якому віці одружуються, яка черговість шлюбу (в випадку повторного шлюбу для жінки зазначається, чия вона вдова); прізвища та імена, стан, місце проживання свідків. 3) Про смерть – дата смерті і поховання, ім'я, прізвище, місце проживання, соціальний стан, вік померлого, причина смерті, місце поховання. В записі про смерть дитини записували всі відомості про батька, якщо дитина незаконнонароджена – то відомості про матір.

В усіх трьох частинах записували імена та прізвища священника та притчу, які здійснили таїнства. Метричні книги до 1918 р. (в деяких районах до 1921 р.) були основними офіційними письмовими документами, що містили найбільш достовірну і повну інформацію про людину. Після 1918 р. реєстрація актів громадянського стану була передана з духовного відомства органам РАГС.

Після того, як було з'ясовано місце проживання і дата народження будь якого предка, переходимо до пошуку запису, який підтверджував би факт народження вказаного представника роду. Якщо точна дата невідома, то окрім приблизного періоду народження потрібно з'ясувати як мінімум ім'я та по батькові хоча б одного з батьків. У цьому випадку може бути в нагоді інформація про братів чи сестер. З'ясувавши точну дату народження дитини, місце проживання й імена та по батькові батьків, переходимо до пошуку запису про їх одруження. Для цього потрібно переглянути в метричній книзі частину другу "О бракосочетавшихся" приблизно за 10–15 років від попередньо встановленої дати народження представника роду. Наприклад: 1) дата народження дитини 25.12.1889 р. Батьки могли одружитися на початку 1889 року. 2) дата народження дитини 11.03.1889 р. Шлюб потрібно шукати з 1888 р.

Якщо відомо скільки дітей було в родині, а також порядок народження дітей, то можна приблизно підрахувати, коли одружилися батьки. Як правило, в селянських сім'ях діти народжувалися з інтервалом у 2 роки².

У метричному записі про шлюб звертаємо увагу на місце проживання і вік нареченого та нареченої. Віднявши від року одруження вказаний у запису вік, визначаємо рік і місце їх народження. Але при пошуку дати народження представників наступного коліна досліджуваного роду, потрібно пам'ятати, що священники не завжди точно записували вік молодят, тому за відсутності запису про народження в метричній книзі за рік, що був визначений за віком, записаному священником при одруженні, треба переглянути метричні книги за попередні та наступні роки. Коли ця дата народження буде знайдена, ми дізнаємося імена і прізвища його батьків і почнемо пошук дати їх одруження за вищезазначеною схемою. За такою схемою вивчаємо всі метричні книги, які є наявно.

Після встановлення представника останнього коліна (скільки буде виявлено поколінь залежить від того, за який період є метричні книги) складаємо скелет висхідного родоводу, тобто ми з'ясували пряму лінію роду.

Для складання родоводу низхідного, тобто від родоначальника до його нащадків родовід будемо заносити інформацію про всіх представників роду, тобто не тільки по прямій лінії, а й побічні гілки. Для цього переглядаємо рік за роком всі метричні книги і доповнюємо схему родоводу конкретними датами народження, смерті, одруження всіх представників роду³. Швидко з'ясувати пряму гілку роду можна за допомогою ревізьких реєстрів (ревізьких казок). Іншим важливим джерелом для реконструкції родинного дерева є дані перепису (ревізії), так звані "ревізькі казки".

Ревізія (перепис) – перепис населення в Російській імперії (селян, міщан, цехових людей та ін.), що повинно було платити подушний податок. Ревізії почали проводити на початку XVIII ст., коли подвірне оподаткування змінилося подушним. На Україну система загальнодержавних ревізій була поширена з 1781 р.

До списків – "ревізьких казок" – записувалися всі особи чоловічої статі ("ревізькі душі"), за кількістю яких визначався подушний податок, особи жіночої статі "для відому" були записані в 3-5-й та 7-10-й ревізіях. У "ревізьких казках" відмічалися стан, вік за попередньою та поточною ревізією, народження, смерть, продаж, переселення та ін.

В архівах України зберігаються матеріали ревізій за 1795, 1811, 1816, 1835, 1850, 1858 рр. Якщо є дані ревізьких переписів за великий проміжок часу пропонується наступна послідовність складання родоводу⁴.

У метричних книгах знаходимо записи про народження, шлюб представників досліджуваного роду по прямій лінії в кожнім поколінні до року, за який є ревізькі казки чи сповідні відомості.

У ревізьких казках та сповідних відомостях шукаємо записи про родину, яку досліджуємо і складаємо скелет родоводу.

Після того, як буде з'ясований скелет родоводу (бажано його графічно оформити), то можемо приступати до детального вивчення метричних книг.

Тепер складений нами скелет генеалогічного дерева будемо доповнювати конкретними датами народження, шлюбів, смерті представників досліджуваного роду, які народилися і померли між ревізіями.

Аналогічно працюємо з сповідними відомостями. Сповідна відомість (розпис) – поіменний реєстр парафіян церкви, які сповідалися у священника. При складанні відомості застосовувався подвірний принцип обліку. Записувалося прізвище та ім'я парафіянина і членів його родини із зазначенням віку та соціального стану (селяни, міщани, дворяни). Якщо парафіянин не був на сповіді довгий час, у відомості вказувалися причини його відсутності – переселення, служба в армії тощо. Указ Синоду від 7 березня 1722 р. зобов'язував усіх прихожан "бути на сповіді та причасті, починаючи з 7 років, у свого священника". Якщо прихожанин не був удома більше року, він мав сповідатися в іншого священника, там, де тимчасово проживав, але обов'язково повинен був пред'явити в церкву за місцем проживання довідку про те, що в цей період сповідався.

Результати генеалогічного дослідження оформляємо у вигляді родовідних розписів та генеалогічних таблиць.

Після того, як за допомогою основних генеалогічних джерел будуть виявлені представники досліджуваного роду і з'ясуванні родинних зв'язків між ними, можна переходити до вивчення документів, які також містять інформацію генеалогічного характеру. Ці документи допоможуть простежити долю окремих представників роду і відновити історію роду. Архіви зберігають інші важливі і різноманітні документи, в яких є відомості про родоводи. Такі документи можна знайти у фондах адміністративних установ, органів міського самоврядування, судів, поліції, різних господарсько-економічних організацій і підприємств, навчальних закладів, установ, фонди релігійних установ і т. д.

Іноді, в випадку, коли відсутні метричні книги, ревізькі казки чи сповідні відомості за великий проміжок часу, саме ці допоміжні документи можуть бути в нагоді при реконструкції родоводу. Так одним із обов'язків волосного правління було складання родинних списків із зазначенням віку усіх членів родини. З метою підтвердження віку майбутніх новобранців, волосне правління робило запит священнослужителям

про виписку з метричних книг. Потім ці списки подавали в рекрутське присутствіє. Списках рекрутів, окрім віку, зазначалися також відомості про зовнішність рекрута, його заняття, освіченість.

Цікавими для генеалогічного дослідження є фонди судів. В архівах відклалися чимала кількість справ різних судів. Які свого часу існували на території України, і більшість мешканців, особливо тих, які займалися торгівлею, ремеслом, промисловістю чи іншим видом соціальної діяльності, залишили по собі згадку в різного роду матеріалів судових органів.

За документами адміністративних, господарсько-економічних установ і органів міського самоврядування можна прослідкувати історію селянських, купецьких, ремісничих сімей. Фонди духовних правлінь містять цінну і цікаву інформацію про історію сімей священнослужителів.

Таким чином, використання різних допоміжних джерел плідно там, де досліджується генеалогія недворянських сімейств, котрі не залишили після себе родоводів. Звичайно, цей короткий, побіжний аналіз ніякою мірою не розкриває змісту багатющого матеріалу, який зберігається в архівах.

Корисно під час генеалогічного дослідження ознайомитися з історією населеного пункту, де жили представники досліджуваного роду. Таке знайомство дозволить краще орієнтуватися в основних та допоміжних джерелах.

¹Weiner Miriam, Jewish roots in Ukraine and Moldova: pages from the past and archival inventories. – New York, 1999; ²// ІР НБУВ, ф. І, II, III (Матеріали до родоводів українських селян в архіві Модзалевського В.Л.); ³// ЦДІАК, ф. 1791, оп. 2, спр. 28, 29, арк. 22-24. (Списки черкас, що переселилися в Чугуїв з Литовської сторони. 1653.) ЦДІАК, ф. 1722, оп. 1, спр. 12. (Переліс населення Харківського полку. 1722 р.); ЦДІАК, ф. 51, оп. 3, спр. 2204. (Реєстри дворів козаків і посполитих м. Полтави. 1726 р.); ⁴// ДАХО, ф. 3, оп. 22, спр. 57. (Про помилки при проведенні 6 ревізій. 1814 р.); 14. ДАХО, ф. 14, оп. 11. (Родословные книги дворян Харьковской губернии.); Державний архів Курської області, ф. 184, оп. 2, спр. 1. (Матеріали 1 ревізії в 1719 р. на території Путівського повіту.); ДАКО, ф. 184, оп. 2, спр. 23 (2 ревізія, 1748 р.), спр. 76 (3 ревізія, 1762 р.); ДАДО, ф. 131, оп. 1, спр. 84. (Ревізійні казки грецького поселення Карань, 1816 р.), спр. 100. (Ревізійні казки Мариупільського колоністського округу. 1836-1839 рр.), спр. 61. (Ревізійні казки грецьких поселень Комари та Богатирь. 1850 р.).

Надійшла до редколегії 04.03.02

О.Щербина, асп.

ОБРАЗ НАЦІОНАЛЬНОГО ГЕРОЯ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОГО РЕНЕСАНСУ

Розкрито образ гетьмана Сагайдачного та його контекстове уведення в українському ренесансі. Спрямувальна ідеологія поеми К.Саковича з моделлю цінностей як постійністю представлено у зв'язках та ієрархічній схемі. Також показано гетьмана Сагайдачного як особу, що громадила нове й універсальне та у своїй діяльності базувалася на цінностях загального шляху.

The article reveals Hetman Sagaydachny's image in the context of ukrainian Renaissance. Considering ideology of "Poems" by K.Sakovycha as a model of values which permanently are represented in interconnections and hierarchies we show that Hetman Sagaydachny collects a new, universal, full value and importance just on this basis.

Помітну роль в розвитку літературного руху на Україні наприкінці XVI і на початку XVII ст. відіграла віршова література. Серед оригінальних пам'яток цього часу звертають на себе особливу увагу "Вірші на жалосний погреб зацного рыцера Петра Конашевича-Сагайдачного, гетмана войска ... Запорозкого". Склав "Вірші" ректор Київської Братської школи Касіян Сакович, а прочитали їх учні на похороні Сагайдачного в Києві 1622 р. Того ж року вони були надруковані окремою книжечкою, яка складається з передмови, 17 віршів та епілогу. Збірку прикрашають малюнки (гравюри): герб запорозького війська, портрет Сагайдачного і здобуття

козаками турецького міста Кафи (Федосії) у 1616 р. Вірші збірки, як зазначається і на титульній сторінці, тематично пов'язані з похороном П.Конашевича-Сагайдачного, який загинув у боротьбі з турками під Хотиним.

Проте навіть формальний погляд на змістове наповнення демонструє нам, що з одного боку пошановувалася конкретна особа, znana своїми справами та чеснотами, а з іншого – все "рицerstvo его кр. мл. Запорозке". Щербатюк О. в статті, присвяченій розгляду "Віршів" Саковича на тлі культурних перехресть доби, зазначає, що "в такій якості, з урахуванням друкованого (а отже – тиражованого) "варіанту події", ... значущості як особи гетьмана, так і помітності постаті автора в українському культурному контексті з усіма відповідними асоціаціями (братський рух і козацтво, обстоювання віри, розвиток українських освітніх інституцій, Єлисей Плетенецький та його "гурток", присутність у Києві вихідців з Галичини, серед яких Йов Борецький, Михайло Копистенський, Памва Беринда, Афанасій Копистенський, і, звичайно ж, – автор "Віршів...") робить пам'ятку явищем надзвичайно значущим і вартим особливої уваги" і допоможе нам розкрити образ Сагайдачного у світлі тодішніх суспільних ідеалів.

Оскільки в період життя і діяльності Касіяна Саковича, і взагалі від початків першого українського відродження в останніх десятиріччях XVI ст. до Хмельниччини (тобто до часу, коли барокова поетика світосприймання вже суцільно затвердилася), усі українські землі перебували в складі польсько-литовської Речі Посполитої, і оскільки в тій же Речі Посполитій спрацьовувала ідеологія й поетика Ренесансу, то наявність ренесансного дискурсу на Україні не мала сумніву. "Вірші", за словами Г.Грабовича, в один ... ключовий момент в українській історії моделюють ідеологію Ренесансу з її суспільними й концепційними підбудовами (гуманізм, оновлення та удосконалення людини та суспільства) і поетику або риторичку дискурсу відродження – загального й українського².

Про структуру "Віршів" можна говорити в двох планах – формальному й власне ідеологічному.

У формальному плані "Вірші" Саковича – складний панегрично-історичний твір. У ньому поет талановито трансформував старі усно-книжні традиції, що йшли ще з часів Київської Русі (відгуки народних похоронних голосінь, урочистої ораторської прози, гімнографічної лірики), і особливості численних жанрів сучасної йому поезії (епіграм, емблем, епітафій, панегриків, декламацій, філософсько-релігійної лірики, полемічних та морально-повчальних віршів). Це своєрідний синтез і завершення всього, що розробила греко-слов'янська літературна школа.

Михайло Возняк у своїй "Історії української літератури" (1921 р.) підкреслює, що "на "Віршах" Саковича помітний до деякого ступеня вплив латинопольської поетики й риторики шкіл..., а саме в їх красномовності, риторичних фігурах, змаганні користуватися уривковими вітками з міфології, римської та грецької старовини, географії й історії..."³.

Ідеологічну, програмову функцію цього твору Г.Грабович, на відміну від попередніх дослідників "Віршів", бачить у тому, що "їх ідеологія виступає не як набір позицій чи ідей, а як цілісне плетиво, як синтаксична цілість"⁴. Іншими словами, ідеологія "Віршів" – це модель цінностей, які "постійно виступають у пов'язаннях й ієрархіях"⁵.

Епіграма до "Віршів", тобто "На герб сильного войска его королевской милости запорозкого", починається такими рядками:

© О.Щербина, 2003